

FİNLANDIYA'DA MİLLİ KİMLİĞİN GELİŞİMİ VE FOLKLOR*

Yazan: Tina Karina RAMNARINE
Çev.: Selcan GÜRÇAYIR**

1809 yılında yapılan Hamina barışıyla altı yüzyıldır İsveç krallığının bir parçası olan Finlandiya Rusya'nın hâkimiyeti altına girdi. I. Alexander Finlandiya'ya Rusya'nın Büyük Dükalığı statüsünü verdi ve bu dönem boyunca Fin millî hareketleri büyüdü. Bu hareket, on dokuzuncu yüzyıl ortalarındaki millî özgür iradeye karşı olan genel Avrupa eğilimi ile ilgili bir hareketti.

Von Becker, Lönnrot, Borenius ve Kaarle Krohn gibi Finli folklorcular tarafından yürütülen Fin folkloruyla ilgili araştırmalar, Fin millî hareketinin büyümesine yol açarak gelişti. Gerçekten, folklor millî kimliğin gelişmesi ve millî yapılandırma sürecinde önemli bir rol oynadı. Bu, büyük ölçüde, millî bir destan olduğu ilan edilen Fin halk şiirinin Lönnrot tarafından gerçekleştirilen derlemesi Kalevala'nın 1835'de basımı yüzündendi. 1888'den bu yana folklor, Kaarle Krohn'un doçent olarak atandığı Helsinki Üniversitesi'nde okutuldu, 1908 yılında daimi bir folklor kürsüsü kuruldu. Fin kültürü ve Fin folkloru üzerinde yoğunlaşan folklor araştırması, Finlandiya'nın siyasi bir devlet olmadığı bu zamanlarda büyük bir öneme sahipti. Bu önem, başka yerlerde de örneğin Britanya'da karşılığı olan "kültürel konularla" ilgiliydi, Morgan'a göre (1983: 98) Britanya'nın siyasi bir devlet olmadığı gerçeği nedeniyle 'geçmişin yeniden dirilmesi'ne, arzulanmasına ve yeniden icat edilmesine' Britanya'da daha çok dikkat edildi.

Fin folkloru ve Lönnrot'un Kalevalası'na geçmeden önce folklor çalış-

malarında dikkat çekici bir noktaya değinmek istiyorum, genelde folklor materyalleri büyük bir oranda şarkıları içermektedir, buna rağmen geleneklerin müzik yönleri biraz ihmal edilmektedir. Elbette ki istisnalar var, özellikle müziksel materyalleri toplayan Macaristan'da Bartok ve müzikle ilgili malzemeleri özellikle toplayan, zaman zaman Finlandiya'da "modern Fin folklor araştırmalarının babası" veya "etnomüzikolojinin babası" olarak adlandırılan Borenius ve kantele (geleneksel kanuna benzeyen bir enstrüman) ile yapılan müziği derleyen Väisänen gibi şahısları da içeren diğer folklorcular ve etnomüzikologlar gibi. Üstelik müzikal yönü görmezden gelindiği için, en büyük dikkat halk şarkısı metinlerinin incelenmesine yönlendirildi, bu şarkılardan da sık sık halk şiiri olarak söz edildi. Ne nakledildiği (anlatıldığı) ne söylendiği (seslendirildiği) arasındaki ayırım kesin olarak açıklanmadı. Bu yüzden geleneksel olarak halk şiiri denilen şeyler halk şarkısına eşitmiş gibi karşılanmalıydı. Finlandiya'da metinler üzerine yapılan bu vurgu, kısmen Fin dilinin statüsünü yükseltme çabasıyla açıklanabilir.

Lönnrot'tan Önce Halkbilimine Yönelen İli

Fin folkloru hakkında on dokuzuncu yüzyıl bilim adamlarından ve Kalevala'dan önce gelen önemli bilgi kaynakları vardır. Bununla beraber, bu kaynaklar; izole edilmiş örneklerdir ve bu kaynakların çoğu önceki kaynaklara sadece akıl yürütme yoluyla yüklenen milliyetçilikle ilgilidir. Tur-

* <http://www.intellectbooks.com/europa/number1/ramnarin.htm> adresinden alınmıştır.

** Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Türk Halkbilimi Böl. Araştırma Görevlisi (sgurcayir@gazi.edu.tr)

ku piskoposu Mikael Agricola(c.1510–1557) referansları sadece uzaktaki Luthercilik davasıyla bağlantılı olmasına rağmen, Fin tanrıları hakkında bilgi verdi. İsviçre'nin büyük bir güç olduğu o dönemlerde, Fin folkloruyla ilgilenenlerden biri de önemli yazarlardan biri olan Daniel Juslenius (1676-1752)'tu. Juslenius, Turku Üniversitesi'nde profesördü, daha sonra İsviçre'deki Skara piskoposluk bölgesinde ve Porvoo'da piskoposluk yapmıştı. Juslenius'un yazıları ilginçtir, çünkü özel olarak Fin dili ve Fin halkıyla ilgilenmiştir ve on sekizinci yüzyılda ilgisini bu bölgeye yönelten ilk bilim adamıdır. İddialarını temellendirmek için İncil'i kullanarak, Finlandiya'yı, Finlileri, Fin dilini ve Fin geçmişini övdü. "Kutsal ve orijinal diller" olan İbranice ve Grekçe ile Fin dilini aynı seviyeye koyarak, ana dilleriyle ilişkili olan bu dilleri Finlilerin kolayca öğrenebileceklerini iddia etti. Bu davranış, Yunan antikliğini sık sık folklor araştırmalarının prototipi olarak düşünen Avrupa'nın diğer bölümlerinde yaygındır. Yunanistan, 'Avrupa'nın kaynağı' ve 'Avrupa kültürünü yaratan' olarak düşünüldü. (Herzfeld 1982: 11)

Juslenius'un çalışması İsveçli yurtseverlerin yazılarından farklıydı, çünkü Juslenius'un övgüsü bir bütün olarak İsveç Krallığı'na yöneltilmemişti, onun övgüsü Finlandiya'nın bir parçası olduğu İsveç Krallığı'na özellikle de Finlandiya'ya yöneltilmişti. Halk şarkısı metinlerini, (halk şiirlerini) o dönemde pek çoklarının yaptığı gibi epik şarkının gerçek tarihi olayları naklettiğine inanarak eski Fin medeniyetinin delili olarak kullandı. Fin folkloru araştırmaları üzerinde Juslenius'un etkisi dikkate değerdir. Juslenius yurtsever duygularıyla, onun izlerini takip eden folklor derlemecilerine ve bilim adamlarına yurtsever yönler çizdi.

On sekizinci yüzyıl bilim adamlarından sonra gelmesine rağmen, diğer bir önemli bilim adamı Henrik Gabriel Porthan (1739-1804)'dı. Juslenius'a benzer bir

bakış açısıyla, Porthan 'uzak, idealize edilmiş eski bir zamana, günümüzden daha asil olduğu düşünülen mitik bir geçmişe' dikkat çeken Avrupa'da uyanan romantik fikirleri takip etti (Hautala 1968:17). Bu fikirler, Avrupa'nın tamamındaki folklor materyallerinin yayımlanmasına, derlenmesine, araştırılmasına önderlik ediyordu. Folklor materyallerinin "altın bir çağdan" (daha önce bahsedilen) mesajlar taşıdığı anlaşıldı. Bu ideolojik arka plan, folklor çalışmalarının neden metin merkezli olduğunun uzak bir sebebini ortaya çıkarabilir. Metinler, tarihi geçmişin izlerini veriyor muş gibi yorumlanabilirdi, buna karşılık şarkıların müzik ve melodisinin kendisi hiçbir anlatı içermezdi ve bu şekilde yorumlanamazdı. Lewis'in ileri sürdüğü gibi, eski bir tarih ya da 'yeniden icat edilmiş' bir tarih iddia etmek, 'yeni iddialar, yeni tartışmalar hatta bazen yeni bir kimlik' dile getirerek otoriteyi meşrulaştırmanın ya da yıkmanın bir şeklidir. (Lewis 1975: 64). Bu 'millet' kavramının 'dil, kültür ve orijinle' tanımlandığı Avrupa millî tarihinde yaygındı.

Porthan, tüm insanlığın zenginliği olarak halk şarkısı ve şiiri üzerine yazan Alman filozofu J. G. Herder (1744–1803)'in çağdaşı olmasına rağmen, Porthan'ın ders verdiği Turku Üniversitesi'ndeki tartışma Macpherson'un Ossian şiirleri etrafında odaklandı. Ossian, 1760'larda çalışmaları Macpherson tarafından 'çevrilen' ünlü bir üçüncü yüzyıl Galli şairdir. Ossian'ın şiirleri bütün Avrupa'da ünlüydü ve birkaç Avrupa diline çevrilmişti. Bu şiirler, diğer sanatsal çalışmaları etkiledi: Mendelssohn, Hebridesleri ziyaretinden sonra "Fingal'in Mağarası" adlı üvertürü besteledi, Herder, Riga'da halk şarkıları derledi ve Alman şair Goethe, Alsace'de halk ürünleri topladı. Ossian, Macpherson'un arkadaşı Blair tarafından Keltik Homer'i olarak tanındı (Burke 1978: 10).

Porthan, Fin şiiri hakkındaki ilk detaylı çalışmasını genelde Fin şiiri üzerinde

ve Fin halk şiiri üzerinde yoğunlaşan *De Poesi Fennica* (1778)'yi yazdı. Onun bakış açısı öğrencileri tarafından geliştirildi ve on dokuzuncu yüzyılda yapılan çalışmalarını etkiledi. Öğrencilerinden biri olan Eric Lencqvist, (1719–1808) geleneğin göçünü ele alan daha sonraki karşılaştırmalı araştırmaları önceden sezdi. *De Poesi Fennica*'da Porthan, aynı şarkıların çeşitli varyantlarına bakarak karşılaştırmalı çalışmalar yapmaya başladı. Bu yaklaşım, gelecek araştırmalar için kuruluşlarına, en önemlisi de Kalevala'nın derlenmesinde Lönnrot'un çalışmasına zemin hazırladı.

Almanya'dan doğan milliyetçi fikirler, Finlandiya'daki üniversite daireleri etrafında yayıldı. Porthan, Fin dili ve kültürünü teşvik eden yurtsever ideallerin vurgulandığı "Aurora Derneği" olarak bilinen bir edebiyat derneği kurdu. Bu dernek, 1770'den 1779'a kadar Turku'da faaliyetliydi. Fin tarihi ve folkloruyla ilgilenmesine rağmen, Porthan bir 'millet' olarak Finlandiya hakkında yazmadı. 1804'te öldüğünde Finlandiya hâlâ İsveç krallığına bağlı bir vilayetti ve "onun milleti büyük ölçüde uyuşuk ve kendisinin farkında değildi" (Honko 1979:141). Ölümünden altmış yıl sonra 1864'te, Porthan milli bir kahraman olarak tanımlandığında heykeli Turku Üniversitesine dikildi.

Porthan'dan sonra 19. yy'ın başlarında, Herder'in fikirleri ve Ossian'ın şiirleri hâlâ Turku Üniversitesi bilim adamlarını etkiliyordu. Bu dönem 'Turku Romantizmi' olarak nitelendirilir ve bu dönemin başlıca temsilcileri, A.I Arwidsson (1791–1858), A.J Sjögren (1794–1855), A. Poppius (1793–1866) ve C.A Gottlund (1796–1875)'dir. Arwidsson ve Gottlund folklor malzemelelerini derlediler ve yayımladılar. 1817'lerin başlangıcında, Gottlund halk şiirlerini 'bir sistematik bütünlük içerisinde, bir epik, drama ya da buna benzer şeyler haline getirerek' birleştirme olasılığının farkına

vardı. (Asplund ve Lipponen 1985: 10 tarafından alıntılanmıştır).

Turku romantiklerinin çağdaşı Rheinhold von Becker (1788-1858), bu çevreyle yakından ilgili olmamasına rağmen, Hautala'ya (1968) göre onlar ve onların ataları, Porthan arasında bir bağ olarak görülebilir. 1820'de Turun Viikkosanomat (Turku Haftalık Gazetesi) adında bir gazete kurdu ve bu gazetede bir mitik karakter şeklinde ortaya çıkan ve hâlâ sayısız halk şarkısı metinleri ortaya çıkan Väinämöinen hakkında bir makale yayımladı. Öğrencisi Elias Lönnrot (1802–1884), üzerindeki etkisi önemlidir, von Becker'in rehberliğinde Lönnrot Porthan ve Lencqvist'in çalışmalarıyla aşına oldu. Lönnrot'un ilk yazılı çalışması De Väinämöine, prisorum Fennorum numine (1827) adı ile akademik bir tez olarak yayımlandı, von Becker Lönnrot'a Turun Viikkosanomat'taki makalesinde kullandığı şiirlere ek olarak bu makalede kullanılmamış olan şiirlere de yer verdi. Bu tezin amacı belirli bir konu hakkında basit bir şekilde bilgi karşılaştırmak ve düzenlemek olmasına rağmen, bu tez Lönnrot'un gelecekteki çalışmalarının habercisi niteliğindedir. Hautala'nın açıkladığı gibi:

"Onu kompoze ederken, Lönnrot Fin halk şiiri hakkında yazılmış her şeyi ve şiirlerle ilgili bütün yayınları öğrenmişti ve aynı kahramanı takip eden bu şarkılarla, bütünü bağlamak zorunda kaldı. Bu tarz bir prosedür Kalevala'ya doğru ilk adımdı. [Hautala 1968:22]

Lönnrot ve Kalevala

Şimdiye kadar olan bölümde Lönnrot'un çalışmasını doğuran Fin folklor araştırmaları tarihinin bazı yönlerine dikkat çekmeye çalıştım. Bu prosedür, Lönnrot'un neden 'Fin Romantizm hareketinin en büyük kişiliği olduğunun' temel nedenlerini keşfetmek için Fin folklor çalışmaları tarihini inceleyen yazılarda geniş ölçüde benimsendi. (Hautala 1968: 21). On dokuzuncu yüzyıl folklor araştırması, genel olarak Lönnrot'un çalışması olan bü-

tünüyle romantik milliyetçi özelemlerin tamamlandığı ve geçmişten günümüze hâlâ Finlandiya'nın millî destanı olarak tanınlanan Kalevala üzerine odaklanmıştır.

Lönnrot'un çalışmaları Fin entelektüel yaşamında değişiklik zamanına rastladı. Turku Üniversitesi 1827 yılında bir yangınla tahrip oldu ve üniversite mensupları I. Alexander'ın himayesinde yeni kurulmuş olan Helsinki Üniversitesi'ne taşındılar. Turku Üniversitesi'nde çalışmalarını folklor materyalleriyle yürüten ve tezini Väinämöinen hakkında yazan Lönnrot, bu yeni üniversitede tıp öğrenimi üzerine çalışmasına devam etti. Yine de çalışmalarında biraz süreklilik vardı, Tıp doktoru unvanı için tezini Fin halk hekimliği konusunda yazdı. Helsinki Üniversitesi'nin açılmasından kısa bir süre sonra, Lauantai Seura (Cumartesi Derneği) oluşturuldu. Bu resmi olmayan gruptan sonra, amacı; millî bir kültür yaratmak olan bir dernek kurma fikri yükseldi, 1831'de Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (Fin Edebiyat Derneği) kuruldu. Bu derneğin amacı, folklor materyallerini derlemek, yayımlamak ve incelemektir, derneğin ilk kararlarından biri, Lönnrot'a, Rus Karelia bölgesine gidebilmesi ve halk şiiri toplaması için yüz ruble vermek oldu.

Lönnrot özellikle Fince konuşulan bölgeye Karelia'daki Fin-Rus sınırının her iki tarafına birkaç seyahat yaptı. Kajaani'de mahalle doktoru olarak yaptığı pratisyenliğin başlamasından sonra bile folklor materyallerini toplamaya ve alan araştırması için geziler yapmaya devam etti (1833). Millet için bu materyallerden edebi bir epik inşa etme planları, Lönnrot tarafından 1834 yılında tasarlandı. Bir mektubunda şunu yazdı:

İçimde onları (halk şiirlerini) toplama ve birleştirme arzusu uyandı, Fin mitolojisinden İzlanda'ya özgü Edda'ya kadar seçip çıkartmak.... Buna rağmen, mitolojik şiirleri bir bütün halinde bağlantılandırma işine bir kişi tarafından kalkışılıp kalkışıl-

mayacağımı bilmiyordum, çünkü atalarımız bunun gibi bir koleksiyonu, muhtemelen Gotik milletler olarak düşünülen Edda ya da Yunanlılar ve Romalılar kadar yüksek derecede sayacaklardı, Homer kadar olmasa bile, en azından Hesiod kadar. [Hautala 1968: 24]

Bu yıl boyunca Lönnrot, "Kalevala öncesi" olarak da bilinen, Runokokous Väinämöisestää (Väinämöinen şiirleri) üzerinde çalıştı. Onun beşinci alan gezisi, Latvajärvi'deki en tanınmış ozanlardan biri olan Arhippa Perttunen'le tanıştığı Kuzey Doğu Karelia bölgesineydi. Lönnrot'la tanıştığına Perttunen altmış beş yaşındaydı. Şarkıları küçük yaşlarda babasından öğrenmişti ve geniş bir repertuara sahipti. İki gün içerisinde Perttunen, Lönnrot'a dört bin dizeden fazla şiir okumuştur ve repertuarı gelecekte Kalevala'yı oluşturacak olan anlatı elemanlarının neredeyse tamamını içeriyordu. Bu tanışmanın bir sonucu olarak, Lönnrot önceden toplamış olduğu malzemelere pek çok eklemeler sağladı. Lönnrot yeni materyallerle çalışırken Runokokous Väinämöisestää yayımlanmadan kalmıştı. 1835 yılında, Fin Edebiyat Derneği 12.078 dizeden oluşan 32 şiiri 'eski' Kalevala olarak yayımladı.

Kalevala ve Milliyetçi Söylem

Millet inşa etme sürecinde Kalevala'nın yayımlanması önemli bir etkiye sahipti. Bu destanın ortaya çıkışıyla, Fin dilinin ve edebiyatının statüsü birden yükseldi. Fin dilinin zenginliğini gösteren büyük bir çalışma ortaya çıktı ve bu çalışma Fin edebiyatına "eski bir epik, millî bir epik olarak edebiyattaki en değerli dönemi içine aldığı fikrini verdi. (Hautala 1968: 25). Bugün hâlâ, Kalevala'yı oluşturan şiirlerin, kökenlerini uzak bir geçmişten aldıklarına inanılır. Bu şiirlerin "eski" olduğu söylenir ve Finlandiya'da sonradan ortaya çıkmış ve eski şarkılarla bir arada bulunan diğer şarkı geleneklerinden stilistik yönden - balad ve kafiyeli şarkılardan- farklılaştırılmışlardır. Buna benzer bir ayırım, kısmen

şarkıların içeriğinin incelenmesi yoluyla kısmen de şimdilerde 'Kalevala metre' olarak da bilinen trochaic tetrameter şiirlerin metrik yapısının temeliyle teyit edildi.

Lönnrot'un çalışmasını kendisine daha uzaktaki koleksiyonları ve materyalleri ulaşılabilir kılan diğer koleksiyoncuların özellikle de Ingria'da malzeme toplayan D. E. D. Europaeus'un koleksiyonlarını kullanarak genişletmesi Kalevala için olumlu bir tepkiydi, 'Yeni' Kalevala olarak bilinen yeni bir baskı 1849 yılında yayımlandı ve 22,295 mısradan oluşan elli şiiri içeriyordu. Bu epik, 'millî' sanatın sunumu için alt yapıyı sağladı. Akseli Gallen-Kallela gibi ressamlar tarafından Kalevala'daki karakterlerin resmi yapıldı ve müzik çalışmalarının başlıkları bu karakterlere dayandırılarak verildi (Sibelius's Kullervo Senfonisi, Luonnatar, and Pohjola'nın Kızı).

Kalevala folklor araştırmalarının gelişimini derinden etkiledi. Kalevala çalışmasının kendisiyle başlayan bu araştırma, bir yüzyıldan fazla bir süre öyle ya da böyle Lönnrot'un araştırmaları üzerine yoğunlaştı. 1870'lerde Julius Krohn dikkatini, Kalevala'da yazılmış olan orijinal şiirlere yöneltti, fakat koleksiyonların hâlâ Kalevala için ek malzeme sağlayacağı düşünüldü, bu yüzden bir zamanlar bütün bir epik olan bütün ayrı parçalar sağlanarak yeniden kurulmalıydı. Bu yüzden Lönnrot çağdaşları tarafından yirminci yüzyılın ortalarına kadar unutulmuş, eski epik şiirin kalan parçalarını bir araya getirmeye başlayan bir yazar olarak düşünüldü. Kalevala'nın farklı parçalardan bir araya getirilmiş bir bütün olduğu gerçeği, sonraları, özellikle Lönnrot metodolojisini aydınlattığında öğrenilir.

Bakhtin'in pek çok insanın sesini içeren monolog nosyonu ve polifonik olarak Dostoevsky'nin romanlarının yapısı izlendiğinde, Kalevala'da bireysel bir yazar olarak Lönnrot'un edebi ifadesi ile pek çok ozanın sözlerinin bir derlemesi arasında bir ikilik vardır. Bakhtin Dostoevsky'nin romanları hakkında şöyle yazar:

'Diğerlerinin yalnız bir düşünce görebildikleri yerde, iki düşünce öğrenmeyi ve bulmayı başarabiliyordu, bir yayma, diğerlerinin bir özellik gördüğü yerde o, çelişkili olan diğerinin varlığını açığa çıkarıyordu. Bütün bunlar onun dünyasında oldukça rahat bir şekilde karmaşık ve çok yapılı oluyordu. Duyabildiği her ses, çelişen iki sese, her duygu durumu, çelişkili olan duygu durumuna hemen dönmek için bir aralık ve isteklilik buluyordu. Her jestte güveni ve güvensizliği eş zamanlı algıladı; her olgunun derin belirsizliğini algıladı. Ancak bütün bu çelişkiler ve yayılmalar diyalektik olmadılar, bir evrimsel düzen içerisinde geçici olarak geliştirilmediler, bundan daha ziyade, yalnız bir düzlemde yan yana ya da karşı karşıya duran, ya karışıp birleşmiş değil, uyumlu veya uzlaşmaz şekilde çelişkili ya karışmamış seslerin veya aralıksız, umutsuz tartışmanın ebedi ve ezeli uyumu olarak manifesto edildiler. Dostoevsky'nin vizyonu, bu farklılığın kendisini manifesto ettiği bu anda kilitlendi. [Bakhtin 1973:25]

'Yeni' Kalevala'da Lönnrot, koleksiyonundaki orijinal şiirlerden önceki yapıtımdan daha da geniş bir şekilde ayrıldı. Lönnrot, Litteraturbland (1849) dergisinde bu işlemi açıklayarak, kendisi bir ozan rolünü üstlendi:

"Kendimi aynı hakka sahip olarak düşündüm emindim ki, çoğu ozan, şiirleri birbirleriyle nasıl uyumlu olacaklarına bakarak düzenlerler... diğer bir deyişle kendimi onlar kadar iyi bir ozan olarak düşündüm. [Asplund ve Lipponen 1985:27]

Lönnrot bunu Kalevala'nın ilk dizelelerinde de net bir şekilde ortaya koydu, bu yüzden kendisini çalışmasına içinden çıkılmaz bir şekilde bağladı.

Arzum tarafından sürükleniyorum,
Anlayışım beni dürtüyor
Şarkıma başlamalıyım
Ve anlatımım başlıyor
İnsanların efsanelerini anlatacağım
Ve milletin baladlarını

Sözcükler ağzıma akıyor
 Ve sözcükler usulca düşüyor
 Dilim onları hemen şekillendirebilir,
 Dişlerim arasında filizlenirken,
 (Kirby tarafından çevirilen Kalevala
 destanının 1-10 dizeleri)

Lönnrot şarkılarını topladığı ozanlar hakkında bilgi veren birkaç derlemeciden biriydi, fakat bunlar kısa süren bahsetmelerdi, ve Kalevala'nın ilk baskısında sadece 20 ozandan bahsedilmişti. Folklor materyali derleyicileri genellikle ozanlardan bilgi vermezlerdi. Onlar ozanların yaşamlarıyla veya bir insan olarak ozanlarla değil, sadece onların söylediği ürün olarak topladıkları şarkılarla ilgilenmiş göründüler. Burada halk şarkılarının algılamada bir çelişki var, halk şarkıları, bir taraftan toplumların, halkın ve milletin tamamının müziksel ifadeleri iken diğer taraftan oldukça farklı bağlamlarda kullanılabilen ve toplanabilen bir üründür. Lönnrot tarafından ozan Perttunen'den derlenen materyallere ek olarak halk ozanları tarafından oluşturulan iki materyal örneği de burada not edilebilir. Haziran 1833'te Lönnrot, Vuonninen'de (Rus Karelia) ozan Ontrei Malinen'i duydu. Onun şarkılarından biri değerliydi, bu şarkının 366 dizesi Lönnrot'un ilk defa duyduğu samponun dövülerek şekillendirilmesi hakkındaydı, bu konu Ontrei Malinen'in ana temalarından biriydi. Sampo; güneş, şaman davulu ve hatta kültürün bile sembolü olarak çeşitli şekillerde yorumlanan mitsel, büyüsel bir nesnedir. Çoğu kadın ozan hakkında bilgi verilmez, fakat Lönnrot, Uhtua (Sovyet otoriteleri tarafından Kalevala olarak yeniden adlandırıldı) köyünde kadın ve aile ilişkileri hakkında anlatı şiirleri ve lirik şiirler icra eden Matro adlı bir dul hakkında yazdı. Lönnrot'un ilk kez ondan işittiği şarkılarından biri, bilinmeyen bir adamın askınlık etmesiyle intihar eden Anni adında bir kızın "Asılmış Hizmetçi" adındaki hikâyesidir. Bu şarkı, Lönnrot'un Aino hakkındaki şiirine temel olmuştur. Lönnrot, Anni

ismini Aino olarak değiştirdi, Aino istemediği bir kahramanla Väinämöinen'le nişanlanır ve kendisini öldürmek için suya atlar, fakat bir balığa çevrilir.

Yukarıdaki örneklerden Lönnrot'un Kalevala'sının nasıl pek çok ozanın repertuarından derlendiği anlaşılır, aynı zamanda Kalevala milli kimliği inşa etmeye alışkın olan bir birey olarak Lönnrot'un çalışmasıdır. Bir bakıma, bireyin monologu halk atmosferinden alınmıştır. Onun içerisinde olan diğer çoklu sesler, görüşten özel, gizli kaldı, buna rağmen gerçek şuydu ki, insanları temsil ediyor olarak görülmesinin nedenlerinden biri çalışmanın içerisinde yer almasıydı. Çok seslilikten monologa, halktan aydına, kişiselden halk tabakasına transferi deyimlerdeki değişiklikler tarafından gerçekleştirilmiştir. Kırsal insanın konuşan sesi, politik amaçlar için reklam yapan eğitilmiş adamın yazılı kayıtları olmuştur.

Pek çok insanı birleştiren bir bireyin çalışmasındaki yönler, güçlü milliyetçi duyguları uyandıran bir çalışma paradoksuyla ilişkisi içerisinde veya belirli bir insan ruhunu cisimlendirmek için gözükten daha geniş bir ölçekte de görülebilir, ama yine de kozmopolit seçkinler arasında hakim olan eğilimler ve fikirlerin bir sonucu olarak derlendi. Lönnrot, on sekizinci yüzyılın sonunda ve on dokuzuncu yüzyılda bütün Avrupa'da yaygın olan ulus devlet fikirleri tarafından etkilenen bir jenerasyona aitti. Kalevala, bir milletin sıradan insanların edebiyatı ve dili üzerine kurulan uzak bir kimliğe ihtiyacı olduğunu tartışan Herder tarafından ileri sürülen şartları yerine getirdi. Bu bakış açısıyla bakıldığında, Lönnrot'un kişisel sesi (kendi içerisinde bilgi vericilerinin çok sesliliğini birleştiren) milliyetçi söylemi oluşturan seslerin çok sesliliğinden biri olarak görülebilirdi. Seslerin çok sesliliği, bu yüzden yeniden bağlamsallaştırılmış çok sesli söylemin bir parçası olan monologa dönüştürüldü. Finlandiya'da siyasi atmosfer içerisinde

ki ve millet inşa etme sürecine karışmış bu işletimler başarılı oldular ve üniversite çevrelerinden folklor derlemecileriyle olan bağlarının yetkisiyle sıradan insanların edebiyatını ve dili kullanabildiler. Kalevala, Cumartesi Derneği'nin kurucu üyelerinden, zamanının baskın siyasi düşünürlerinden olan ve Fin milli hareketinin lideri Johan Vilhelm Snellman (1806-1881)'le ilişkileri olan eğitilmiş bir insanın çalışmasıdır. Avrupa'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, folklor çalışmaları "millet oluşturma sürecine entelektüel bir destek" sağladı (Herzfeld 1982:4).

Bu diğer bir paradoksa öncülük eder, tanımlanabilir bir milli kültürü teşvik etmenin içerisinde aktif olarak yer alamayan üniversitede çalışan halkbilimciler, milletin temelini oluşturan olarak destekledikleri halk kültüründen bazı durumlarda ayrıldılar. Bu durum, Herzfeld'in belirttiği gibi Yunan folklorcuları için de benzerdi, "onlar uluslarının kültürünü kendilerinin de tamamıyla katılımcı bir üyesi oldukları bir birlik olarak gördüler" fakat, onların halktan ayrılığı "folklor çalışma konusunu düşünmedeki isteklilikleri ve yetenekleri oldu" (Herzfeld 1982:8).

Fin Edebiyatının Başlangıcı ve Dil Meselesi

Fin folklor araştırmalarında, kırsal alanda yaşayan halk ile halkbilimciler arasındaki uzaklık kullandıkları dillerdeki farklılıklar tarafından da ilaveten anlaşılabilir. Halkın dili de Kalevala'nın da dili de Finceydi. Buna karşın, folklorcuların ve folklor materyalleriyle çalışan diğer aydınların dili kadar devletin ve eğitimin dili de İsveççedir. Bunun yanında çoğu bilim adamının çalışmaları Latinceydi. Bu yüzden de halk gelenekleri hakkındaki araştırma yazıları gelenekleri çalışılan halk için büyük ölçüde ulaşılmazdı. Kalevala bile, milli hareketleri destekleyici amaçlarda çok etkili olmasına rağmen, yayımlanmasından birkaç yıl sonra sadece küçük bir okuyucu grubunu etkiledi. Kalevala'yı okumakla en

çok ilgilenenler, bu çalışmanın "milli" bir epik olarak öneminin farkında olan eğitilmiş Finlilerdi. Yine çoğu eğitilmiş Finliler (İsveççe konuşan) onun poetik dilini anlamada yetersiz kaldılar, Fince yeteneklerinin yoksunluğu tarafından engellendiler. 'Halk' ve 'halkbilimciler' arasındaki bu ayrılıklara rağmen, ortaklıkları da vardı, örneğin Lönnrot'un kendisi "halk"tan biri olarak, Fince konuşan bir ailede bir terzinin oğlu olarak doğmuştu.

On dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar Kalevala orijinal dilinden daha çok çevirisinden okundu. Farklı halk âdetleri arasındaki paralellikler, bir millete özgü olarak düşünülen şeylerin gerçekte pek çok millete ortak olduğu şeklindeki örneklerle gösterildi. Avrupa'nın genelindeki halkbilimcilerin, o veya bu millet için eski bir tarih inşa etmenin siyasi güdüsüyle bölgelerindeki halk şiiri ile Yunan şiiri arasında karşılaştırmalar yapmak konusunda nasıl istekli oldukları not edilmelidir. Lönnrot, 1833'te şunları yazarak Homer'i kendisine model olarak aldı: "Toplamayı bu şiirlerin şekli Homer'in koleksiyonunun yarısıyla kıyaslanabilir oluncaya kadar bırakmayacağım" (Asplund ve Lipponen 1985:24 tarafından alıntılanmıştır).

Fakat karşılaştırmalar sadece Yunan şiiriyle sınırlı kalmadı. Grimm, 1845'te Berlin İlimler Akademisi'nde yaptığı konuşmada, Kalevala'yı İskandinav mitolojisiyle ve Alman epikleri ve peri masallarıyla karşılaştırdı.

Kalevala Halk Şiirinin Kökenleri

Finlandiya'da Kalevala'nın bir mit olarak mı yoksa bir tarih olarak mı yorumlanabileceği konusunda pek çok tartışma vardı. Lönnrot'un kendisi tarihsel yorumu onayladı ve şiirlerin eski Finlilerden miras kaldığı inancına bağlandı. Tarihsel otantiklik konusundaki bu endişe, şiirlerin kökeninin doğudan mı batıdan mı geldiği üzerine kurmaya çalışan sonraki folklor araştırmalarıyla ilgili olabilir. Bu endişeler, uzun bir tarih gerektiren belirgin bir Fin kimliği

geliştirme duyarlılığına bağlıydı ve bu belirgin geçmişte Finlandiya Batı'ya daha yakındı. Borenius (1846-1931) çalışmasını *Missä Kalevala on syntynyt?* ('Kalevala nerede meydana geldi?' 1873) sorusuyla bitirdi ki; bu şiirler kökenlerini en son söyledikleri yerlerden almamıştı, Finlandiya'nın doğusundan ya da Karelia'dan almıştı.

'Bu şiir Rus Karelia bölgesine batıdan Finlandiya'dan geldi ve orada değil, onun tam zıttındaki Finlandiya'da yayıldı.' [Hautala 1968:65]

Kanıt olarak, şarkı bölgelerinin günlük dilinde bilinmediğinden şarkılarda bozulan İsveç dilinden alınan kelimelere dikkat çekti. Suomen Keskiäikaisesta runoudesta I, Luojan virsi (Ortaçağ Fin şiiri Üzerine I, yaratıcının şarkısı, 1886) adlı sonraki bir çalışmada, Borenius Kalevala şiirini, Fin şiirinin Batı Avrupa'nın orta çağ geleneği ile bağlantılı olduğunu göstermek için İngilizce Almanca, Danimarkaca, Norveççe ile eşit bir şekilde karşılaştırdı.

Bu dönemde diğer bir ünlü bilim adamı Julius Leopold Krohn (1835-1888) bu şiirlerin Karelian bölgesine mi yoksa bütün Finlandiya'da mı yaygın olduğu sorusunu, Väinämöisen ja Lemminkäisen asunnoista sekä Kalevalan runoin syntymäpaikoista ('Väinämöinen ve Lemminkäinen'in Yaşam Yerleri ve Kalevala Şiirlerinin Doğum Yerleri Üzerine, 1869) şeklinde adlandırdığı bir makalesinde ortaya attı. Yanıtında, Kalevala'nın bütün Fin ulusunun yaratımı olduğunu, çünkü bu şiirlerin Batı Finlandiya'dan özellikle Ingria ve Estonya'dan kaynaklandığı sonucuna vardı. Fakat onun görüşünde, şiirler Karelianlar tarafından oluşturulan Kalevala şekli içerisinde geliştirilmişti.

Julius Krohn'un yerel-tarihsel metot diye adlandırdığı metodu, oğlu Kaarle Krohn tarafından geliştirildi ve Tarihi-Coğrafi ya da 'Fin' metodu olarak tanındı. Darwin'in akılcı ve evrimsel doktrinleri tarafından etkilenen bu metot, göçü, yayılmayı ve geleneğin ödüncülenmesini araştırmak

için kullanıldı. Bu metodun temel varsayımı, bir halk şiirinin bütün varyantlarının tarihsel ve genetik olarak birbirine bağlı olduğu şeklindedir. (Honko 1979:144). Teoride bir halk şiirinin orijinal dilini, yerini ve zamanını tespit etmek ve yeniden inşa ederek şiirin orijinal şeklini tasvir etmek mümkün olmalıydı.

Finlandiya ve doğu arasındaki bağlantıları araştıran sayılı bilim adamından biri de Kaarle Krohn'un öğrencisi V.J. Mansikka (1884-1947) idi. V.J. Mansikka 1910'dan beri Slav dilinde ve karşılaştırmalı Folklor araştırmaları bölümünde okutmandı. Fin ve Slav folkloru arasındaki ilişkiyi inceledi ve makalelerini Rus dergilerinde yayımladı.

Fin şiirlerinin/şarkılarının kökenlerine ve Fin folklor materyallerini İsveç ve Rus materyalleriyle karşılaştırmaya ilişkin sorular Fin kimliğinin ne olduğunu açıklamının yoluydu. Fin kimliği, Finlandiya'nın ve komşularının benzerlikleri ve farklılıkları arasındaki ilişki üzerine yapılandırılmak ve öne sürülmek zorundaydı. Bu fikir, Dostoevsky'nin çalışmalarındaki bireyler arasındaki etkileşimin Bakhtin'in analizi uyar:

'...bilinç asla kendi kendine yeten bir şey değildir; o kendisini daima diğer bir bilinçle yoğun bir ilişki içerisinde bulur. Kahramanın her deneyimi ve her düşüncesi için için diyolojiktir, tartışma şeklinde renklendirilmiştir ve karşıt güçlerle doldurulmuştur, diğer bir deyişle, kendisine dışarıdan gelecek olan ilhamlara açıktır, fakat her durumda kendi konusu üzerine basitçe konsantre olamaz, diğer insana değişmez bir yan bakışla beraberdir. [Bakhtin 1973:26] [1]

Yukarıdakileri şunlar takip eder, kimliğin nerede yapılandırıldığı kendinin arkasında yatan şeylerle de ilişkili olmak zorundadır. Bu yüzden Melucci, kimliğin ulaşılabilecek bir 'nesne' olarak değil, 'bir ilişkiler ve temsiller sistemi' olarak düşünülebileceğini öne sürer. (Schlesinger

1987:237 tarafından alıntılanmıştır.) Onun kimlik kavramı, hareketle ve bireysel hareketin önemiyle bağlanır, bu, onun takındığı tavır, neden herhangi bir sosyal aktör belirli bir zamanda sahneye çıkmalıdır sorusunu çözmeye çalışmaktır. Schlesinger, Melucci'nin tartışmasını 'kimliği bir dinamik, gelişen bir kolektif hareket olarak 'milli kimlik' bağlamına doğru genişletir. (Schlesinger 1987:237). Schlesinger, 'milli kimliğin' 'kolektif kimliğin özel bir formu' olarak en iyi şekilde anlaşılabilirliğini ileri sürer. (ibid) Bu tartışmaları, Bakhtin'in karşıt seslerin, 'çok düzeyliliğin', 'çok sesliliğin' birliği nosyonlarına ve monologdaki çok sesliliğe bağlayarak – Lönnrot ve onun Kalevala'da birleştirdiği çalışması, milli kimliğin şekillendirildiği bir dönemde halkın önüne çıkan bir birey tarafından nelerin başarılabilirliğinin örneği olarak görülebilir. Onun çalışması, kolektif hareketi temsil eden ve somutlaştıran milli bir kimlik oluşturmada merkezdi.

Sonuç

Folklor çalışmalarının bir milli kimliğin gelişmesinde nasıl yardımcı olduğunu, Fin milli kimliği tezi ve onun komşularıyla ilişkisi üzerine yoğunlaşarak gösterdim. Kalevala bu süreçte merkezi bir rol oynadı. Önceki folklor çalışmaları, Kalevala'nın ortaya çıkmasıyla daha da iyi anlaşılabilir millî duyguların öncü ve ima edici hazırlıkları olarak yorumlanabilir. Kalevala'nın yayımını takip eden folklor çalışmaları, milli destanın analizi ve genişletilmesi üzerinde yoğunlaşır. Folklor, ana dili ve milli edebiyatı geliştirerek, milli kahramanlar (Lönnrot, mitik Väinämöinen ve Porthan gibi) ilan ederek ve millî destan gibi, Fin kültürünü dünya çapında temsil edebilecek semboller sağlayarak milli kimliğin yapılandırılmasına yardım etti.

Folklorun derlenmesinin ve onun kullanılmasının millet oluşturma sürecinde Avrupa'nın tamamında pek çok paralelleri vardı ve gerçekten Fin folkloru çalışma-

ları ve ona yardım eden milliyetçi söylem Avrupa'nın genelindeki milli devletlerin gelişimiyle bağlantılıydı. On dokuzuncu yüzyıl folklor çalışmaları hâlâ Avrupa'daki milli kimliklerin bakımı ve yapılandırılmasıyla ilgilidir, Kalevala'nın Finlandiya'nın milli destanı olarak dizaynına devam edilmesine kanıt, günümüz Fin okul çocukları tarafından çalışılması ve müzisyenleri, ressamı ve halkbilimcileri etkilemeye devam etmesidir.

NOTLAR

1. Benim çok sesli metnime ek olarak Bakhtin'in hakkında yazdığı 'yandan bakışı' bana Finlandiya'da (1991-1992) alan çalışmasına devam eden Olli-Pekka Hietanen (Vantaa)'yla ilgili bir fıkrayı hatırlatıyor: Bir Amerikalı, bir Alman ve bir Finli bir file bakıyorlarmış. Amerikalı filin bir sırkte iş yapıp yapamayacağını, Alman onu satmaya kalktığında ne kadar para alacağını merak ederken Finli kendi kendine şu soruyu soruyormuş "Bu filin benim hakkımda ne düşündüğünü merak ediyorum."

KAYNAKLAR

- Asplund, A and Lipponen, U 1985 *The Birth of the Kalevala* Helsinki: Finnish Literature Society.
- Bakhtin, M. 1973 *Problems of Dostoevsky's Poetics* trans. R.W. Rotsel. Michigan: Ardis.
- Burke, P. 1978 *Popular Culture in Early Modern Europe* London: Temple Smith.
- Hautala, J. 1968 *Finnish Folklore Research 1828-1918* Helsinki: Finnish Society of Sciences.
- Herzfeld, M. 1982 *Ours Once More* Texas: University Press.
- Honko, L. 1979 'A hundred years of Finnish folklore research: a reappraisal' in *Folklore* 1979:141-152.
- Lewis, B. 1976 *History: remembered, recovered, invented* Princeton: University Press.
- Lönnrot, E. 1835 *Kalevala* translated by Kirby 1985[1907] London: Athlone Press.
- Morgan, P. 1983 'The hunt for the Welsh past in the romantic period' in *The Invention of Tradition* eds. E. Hobsbawm & T.O. Ranger. Cambridge: University Press.
- Schlesinger, P. 1987 'On national identity: some conceptions and misconceptions criticised' in *Social Science Information* 26(2):219-6